

ВИКОНАННЯ ДИПЛОМНОГО ЗАВДАННЯ З ЖИВОПISУ НА ХУДОЖНЬО-ГРАФІЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ

Юрченко О. С.,

Криворізький державний педагогічний університет

Анотація. У статті розглянуто питання, які повинні допомогти студентам 3 – 4 курсів визначитися у виборі теми з живопису та порядку виконання дипломного завдання, наводиться структура будови дипломної записки.

Ключові слова: дипломне завдання, ідейний задум, сюжет, композиція, ескіз.

Аннотация. Юрченко А. С. “Выполнение дипломного задания по живописи на художественно-графическом факультете”. В статье рассмотрены вопросы, которые должны помочь студентам 3-4 курсов определиться в выборе темы диплома по живописи, рассматривается последовательность выполнения дипломного задания и структура дипломной записки.

Ключевые слова: дипломное задание, идейный замысел, сюжет, композиция, эскиз.

Annotation. Yurchenko A. Diploma job processing on painting on an artistically-graphic faculty. Questions, which must help the students of 3 – 4 courses to be determined in the choice of theme of diploma on painting, are examined in the article, the sequence of diploma job processing and structure of diploma message is examined.

Key words: diploma assignment, idea, composition, study.

Постановка проблеми. У процесі становлення художника-педагога можна виділити два принципових моменти: формування свідомої, творчої особистості, що оригінально мислить та оволодіння освітньою та професійною підготовкою – здобуття комплексу знань, умінь, навичок, майстерності, необхідних для роботи у навчальних закладах. Зріла творча особистість поєднує у собі ці два аспекти таким чином, що один одного зумовлює й збагачує. Студенти, котрі стали перед проблемою вибору теми дипломного завдання, про ці моменти повинні думати особливо розважливо й принципово.

Робота виконана у контексті програм НДР Криворізького державного педагогічного університету.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Підготовці студентів художньо-графічних факультетів присвячено чимало наукових та методичних публікацій та видань. Проте, у підручниках для художньо-графічних факультетів Г. Беди [1], Н. Ростовцева [2], Е. Шорохова [3] – це питання, як зазначене окремо, не розглядається. У статті В. Г. Пузиркова “Робота над дипломною картиною” [4], це питання

розглядається в контексті вимог УАМ і не враховується специфіка художньо-графічних факультетів.

Формування цілей статті. Робота над живописною картиною, це перш за все вміння розкрити художній образ. Шлях знаходження образного вирішення важкий і тривалий, потребує чи малих моральних та фізичних зусиль, самовіддачі, вміння осмислювати життєві явища, вирізняти головне з другорядного, узагальнювати типове.

Практика засвідчує, що далеко не всі студенти, приступаючи до виконання дипломного завдання, набувають необхідного досвіду роботи над картиною, їм бракує професійної майстерності, вміння організувати хід роботи, узагальнювати напрацьоване.

Мета цієї статті не виробити низку правил, дотримуючись яких, студент-дипломник досягне певних успіхів, а допомогти скласти уявлення про системний підхід до роботи над дипломною композицією.

Результати дослідження. Буквально з перших днів навчання на художньо-графічному факультеті, коли студент лише починає опановувати рисунок, живопис і композицію, коли його просторове мислення лише починає формуватися, необхідно відразу вчити його керуватися при втіленні задуму власним світоглядом, нехай ще не зрілим та боязким, але власним уявленням про навколишню дійсність. І якщо спочатку він помиляється, а його ідеї виявляються примітивними, чи занадто максималістськими, то не велика біда. Цілком природно, що студентові не вистачає зрілості й майстерності, щодо втілення своїх ідей. Значно важливішим є те, що хоче й може сказати він як художник, як особистість, чи є у нього своя думка, свій погляд, чи вміє він спостерігати оточення і підмічати щось “художнє”.

Процес навчання – це процес виховання індивідуальності, процес формування й розвитку вміння сприймати навколишні речі й події крізь власний світогляд. І тому, закономірним підсумком навчання на художньо-графічному факультеті є виконання дипломної картини, як останньої навчальної й першої творчої роботи. Дипломна робота – це завершений ескіз до художнього твору, який засвідчує освітню й фахову підготовку, професійне володіння образотворчими засобами композиції, здатність молодого художника-педагога самостійно вирішувати творчі задачі і знаходити нестандартні підходи в процесі навчання й виховання підростаючого покоління.

Програми навчання на художньо-графічному факультеті пропонують досить широкий вибір тем, жанрів і технік для виконання дипломного завдання. Це можуть бути сюжетна картина, портрет, пейзаж, натюрморт тощо. У техніках виконання, теж немає обмежень: це може бути олія, темпера, гуаш, акварель чи змішана техніка.

Протягом п'яти років студенти вивчали ряд дисциплін, від ужиткового мистецтва до станкового живопису. Кожна з цих дисциплін автентична і має право бути обраною для виконання дипломної роботи. Але не можна осягнути неосяжне. Не можна однаково успішно розвиватися у всіх напрямках образотворчого мистецтва. До того ж, на виконання диплома надається безпосередньо лише 6 – 8 тижнів, а для опрацювання теми й створення повноцінної картини це дуже малий термін. То як же бути?

У переліку фахового блоку дисциплін навчального плану чільне місце займає композиція, – предмет, який єднає всі образотворчі дисципліни. Головний принцип створення композиції – виділення головного і підпорядкування другорядного головному – властивий усім без винятку видам і жанрам образотворчого мистецтва. Тому вивчення законів композиції й умінь їх застосовувати на практиці є головною метою навчання образотворчій грамоті. А практичне засвоєння різноманітних технік і прийомів виконання живописної роботи, – це ремесло, яке дозволить втілювати в життя авторські задуми. Для успішної творчої праці над дипломною роботою необхідно не лише оволодіти майстерністю, а й розвинути у собі високу художню культуру. Навчитися співпереживати й відображати своє суб'єктивне відношення до людини, події чи предмета, який відтворюється.

На четвертому курсі вводиться “Дисципліна спеціалізації”, яка дозволяє студентам за власним бажанням вибрати, і більш поглиблено вивчати чи, то живопис, чи, то графіку або ж ужиткове мистецтво. Програми навчання по цих дисциплінах складені так, що вже тут можна виконати перші ескізи до дипломного завдання.

Дипломне завдання випускника складається з двох частин – практичної й теоретичної. Практична частина включає в себе: оригінал, виконаний у живописній техніці, картон, фрескізи й увесь підготовчий матеріал (ескізи, етюди, зарисовки, начерки і т. п.). Теоретична частина

– це методична записка, об'єм якої складає від 50 до 55 друкованих сторінок А 4-го формату 14-м кеглем у півтора інтервали.

Найголовнішим і найскладнішим різновидом практичної частини живописного диплома є тематична картина. Студент-дипломник повинен вільно орієнтуватися у жанрах живопису й техніках виконання. Знати, що дипломна живописна картина, порівняно з композиційними завданнями попередніх курсів, повинна бути не тільки формально досконалою, але – що найголовніше – розкривати художній образ – основу будь-якої художньої діяльності.

Створення картини – це велика тривала праця, успішне завершення якої цілком залежить від належної дисципліни й планомірності. Дипломник повинен чітко усвідомити, що робота над картиною починається з вивчення теми та попередніх пошуків.

Як доводить практика, важко дати якісь конкретні поради, дотримуючись яких можна досягти позитивних результатів, але систематизувати підхід до роботи над композиційним задумом, спробуємо.

Передусім робота над картиною починається з **ідейного задуму**, визначення теми. Багато, що тут залежить від особистого сприйняття художником оточення і його світогляду. В одних випадках задум картини виникає під впливом якогось враження, в інших – під дією образів від прочитаного. Нарешті, художник може відштовхнутися від ідеї, яка виникла на ґрунті особистих спостережень і узагальнень дійсності. Тому необхідно шукати тему, спираючись на свій життєвий досвід, на спогади з дитинства, що залишаються на все життя. Обирати теми, що ґрунтуються на власних радощах і болях, на власному сприйнятті світу, власному ставленні до природи, оточення.

Проте, які б не були причини, що наштовхнули на конкретний творчий задум, потрібне глибоке опрацювання та осмислення теми. Тому наступний етап – **пошук та розробка сюжету**, у якому тема повинна знайти своє вираження. Під час розробки сюжету у художника виникає проблема – він не може, як письменник чи режисер, розгорнути дію в картині протягом тривалого часу, чи використати допоміжні засоби впливу на глядача, як то слово й музика. Художник виражає свій задум у композиції, яка зображає визначений момент, при чому цей

момент повинен розкривати глядачам те, що було до цієї події і після, щоб йому була зрозуміла суть зображеного.

При розробці сюжету необхідно визначитись – що є головним, домінуючим, а що другорядним; у яких взаємовідношеннях показати дійових осіб чи предмети; які характерні риси предмета, що зображується і його відмінність від інших; у якій зовнішній обстановці повинний розгорнутися сюжет, щоб тема була розкритою у повній мірі. Щоб уникнути узагальнено-схематичних рішень, необхідно увесь час пам'ятати про реальну основу задуманої картини. Лише реальна основа повинна допомогти художникові зорієнтуватися у всіх подробицях розроблюваного ним сюжету. Усе, що не відноситься до суті, все, що не допомагає, а тим більше заважає ясному й виразному виявленню домінанти, – повинно бути безжально відкинутим. Художникові необхідно зжитися із сюжетом.

Наступним етапом роботи над створенням картини є **визначення композиційного центру** й узгодження його з іншими, другорядними елементами зображення. Необхідно знайти найкраще місце у картині для головної дії чи предмета, і підпорядковувати все інше, другорядне. Тобто, головне повинно виділятися з допомогою продуманого перспективного скорочення простору, який би певними лініями, напрямками, рухами підводив око глядача до головного. Паралельно, потрібно звертати увагу на масштабність співвідношень частин композиції. Якщо вдало знайдений композиційний центр буде малим по відношенню до другорядних частин композиції, то увага глядача буде звернута, у першу чергу, на деталі й суть картини не прочитається. Необхідно знайти таке співвідношення між центром і його частинами, щоб деталі працювали на виявленню ідеї композиції. Щоб масштабність всіх частин картини легко прочитувалась, важливо зробити чіткий, ретельний рисунок.

Одночасно потрібно шукати **загальну тональну й колористичну** будову ескізу. Колір, як і усі засоби художньої форми повинен розроблятися у відповідності до змісту картини, допомагати розкриттю її ідеї. Враховується характер освітлення. Воно допомагає виділити головну частину зображення і зрозуміліше показати зв'язки усіх частин із середовищем, у якому розташовані предмети зображення. При

виконанні пошуків, звертається увага на **ритмічну будову композиції**, перевіряється, як один елемент взаємодіє з іншим і з цілим, як чергуються ті чи інші рухи, лінії, кольорові та світлові плями. Ритм задається змістом, і підпорядкований ідеї автора і повністю відповідає вимогам життєвої правдивості усієї композиції.

Подальша задача полягає у тому, щоб систематизувати весь зібраний матеріал і зробити остаточний **ескіз картини**. Він розробляється на основі попередньо напрацьованого матеріалу.

По завершенні ескізної роботи виконується **картон**. Картон виконується графічно, у розмір майбутньої картини. У ньому остаточно вирішується композиційний лад і перевіряються всі зв'язки між частинами зображення у розмірі оригіналу. Слід зауважити, що картон не рекомендується ретельно проробляти тоном, оскільки при переході до роботи над оригіналом можна вдатися до механічного копіювання самого себе.

Паралельно із зазначеною роботою виконуються начерки та етюди з натури. Потрібно намагатися їх робити як найякісніше, оскільки вдалий етюд, чи хороший рисунок послужить безцінним допоміжним матеріалом у подальшій роботі над картиною й значно полегшить її.

Пройшовши увесь цей шлях можна приступати до роботи над живописним полотном.

Робота над оригіналом вимагає методичної послідовності й цілеспрямованості. Спочатку з картону переноситься контур рисунка, далі злегка проробляються головне, а після цього продовжується робота по всій площині. Цей етап роботи досить тривалий за часом і тому вимагає по завершенні аналізу відповідності кінцевого результату дипломного твору до авторської ідеї, концепції. Безперечно, що існують і інші способи роботи над картиною.

І на кінець останній етап – це **оформлення картини**. Картини, написані олією, традиційно оформлюють у багет, а для робіт, які виконані аквареллю, гуашшю або темперою застосовують скло, картон, папір чи інші матеріали, які сприяють виразній подачі твору.

Пропоновані рекомендації узагальнені, оскільки мета їх у тому, щоб допомогти у майбутньому студенту-дипломнику зорієнтуватися й виробити чітку систему під час роботи над дипломною картиною з

перших її етапів. Це допоможе провести цілеспрямовану підготовчу роботу і прискорити процес організації живописної площини, залишити більше часу на власне живопис, на розв'язання колористичних задач.

Чітка, планомірна організація роботи над дипломним завданням, зважаючи на термін часу, який виділяється на дипломну практику на художньо-графічному факультеті, має дуже вагоме значення.

Пояснювальна записка в цілому відображає складові процесу роботи дипломним твором і повинна висвітлити такі питання:

1. **Вступ.**
2. **Розділ 1. Історія питання.**
3. **Розділ 2. Етапи роботи над картиною.**
4. **Розділ 3. Педагогічна частина.**
5. **Висновки.**
6. **Список використаної літератури.**
7. **Додатки.**

У **вступі** визначаються цілі й задачі диплому, об'єкт і предмет дослідження, обґрунтовується актуальність теми.

У **розділі 1** викладаються дослідження по обраній темі: історія виникнення жанру; які художники і в який час розробляли вже цю тему; історичне підґрунтя сюжету (якщо – це сюжетна картина); ваше власне відношення до теми.

У **розділі 2** висвітлюються авторська концепція вирішення теми. Слід роз'яснити, на якому підґрунті виникла ідея і якими засобами вона виражена. Послідовно описати етапи роботи над картиною – від виникнення ідеї й виконання перших зарисовок до роботи над оригіналом. Розповісти про технологічні засоби виконання оригіналу та оформлення картини.

У **розділі 3** на основі результатів педагогічної практики висвітлюються педагогічні спостереження, наводяться плани-конспекти уроків з обраних тем.

У **висновках** робляться висновки про результати виконання дипломного завдання, вказується на можливість застосування дипломного твору у педагогічній практиці.

У **бібліографії** надається перелік літературних джерел, які були використані при написанні дипломної записки.

У додатках наводяться ілюстративні матеріали: фотографії, ксерокопії малюнків, начерків, етюдів, ескізів композиційних рішень та фото оригіналу дипломного твору, а також репродукції з картин художників, про які ви згадували у тексті.

Виконання дипломного завдання здійснюється під керівництвом досвідчених педагогів кафедри образотворчого мистецтва та педагогів-консультантів із кафедри педагогіки та психології.

Висновки. Під час навчання задачі й творчі методи образотворчого мистецтва не можуть розглядатися окремо від основних принципів методики навчання образотворчому мистецтву. Важливою умовою успішного виконання дипломного завдання є дотримання студентом методичних вимог, які ставить перед ним кафедра й дипломний керівник в ІХ-Х семестрах та під час дипломної практики.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Так як навчальні програми на художньо-графічному факультеті передбачають широкий спектр вивчення образотворчих дисциплін, то цілеспрямоване визначення й методика роботи над дипломним завданням набуває особливої актуальності і потребує подальшої розробки методичної літератури.

Література

1. Беда Г. В. Основы изобразительной грамоты: Рисунок, живопись, композиция. Учеб. пос. для студентов пед. институтов – М.: Просвещение, 1981. – 239 с., ил.
2. Ростовцев Н. Н. Академический рисунок. Курс лекций. Учеб. пособие для студентов пед. институтов – М.: Просвещение, 1973. – 303 с., ил.
3. Шорохов С. В. Композиция: Учебник для студентов художественно-графических факультетов пед. институтов – М.: Просвещение, 1986. – 207 с., ил.
4. Пузирков В. Г. Работа над дипломной картиной. Науковий збірник. УАМ Дослідницькі та науково-методичні праці. – Випуск 2. – К., 1995. – 174 с.